

חיק). לשון "המורה" מתייחס לאחד משלושת רבותיו המובהקים של רש"י: ר' יעקב ברוך יקר (ע"ע), ר' יצחק בן יהודה (ע"ע) ור' יצחק הלוי (ע"ע), שהיו תלמידיו של רבנו גרשום מאור הגולה, כנראה ממה שכתב הרשב"ם: "כך שמע רבינו מרבו ורבו מפי רבינו גרשום זצ"ל" (רשב"ם, שם, ד"ה מתקטלין).

80. העתק: "בהעתק מצאתי" (מועד קטן יט, א, ד"ה ואין).

81. הראשונים. ע"ע "ראשונים".

82. הרב: "וזה לשון דודי רבי שמעון מפי הרב" (עירובין מב, ב, ד"ה נוטלתו). "הרב" הוא כנראה רבינו גרשום מאור הגולה. (ע"ע "דודי רבי שמעון", "הרב הגדול").

83. הרב הגדול: "מפי הרב הגדול" (כריתות ו, א, ד"ה כרשינא). "הרב" משמעו כנראה רבנו גרשום מאור הגולה [ע"ע]. (ע"ע "דודי רבי שמעון"; "הרב"). כאן אחד המקומות החריגים בפירוש רש"י, שאין משמעות "מפי" שרש"י שמע מפיו ממש, אלא זה יצא מפיו של רבנו גרשום, שחי כמה דורות לפני רש"י.

ו

84. ויקרא רבה: "מצאתי בויקרא רבה" (בראשית מו, כו). הספר מכונה גם "מדרש ויקרא רבה" (ע"ע) וכן "אגדה דויקרא רבה" (ע"ע).

85. ויש לוועזין. ע"ע "לוועזין".

ח

86. חכמוני: "ור' שבתי דונולו (ע"ע) [לפנינו ט"ס וכתוב דטלו - נתחברו נו"ן ווא"ו לטי"ת וצ"ל דונולון הרופא זצ"ל פירשו היטב בספר חכמוני שלו למה נסדרו הכוכבים בעניין זה" (עירובין נו, א, ד"ה ואין).

87. חכמי ישראל: "ושמעתי מחכמי ישראל שהיו אומרים" (מלכים-א' ז, נא). יש פעמים שרש"י כותב "חכמי ישראל" והכוונה לחז"ל כגון: "חכמי ישראל פירשו" (נחום א, ד); "כך דרשוהו חכמי ישראל" (תהילים קיט, נו).

88. רבנו חננאל: "וה"נ גריס בפירושי ר"ח איש רומי" (יומא כט, ב, ד"ה פסולה). רבנו חננאל (ר"ח) היה מגדולי חכמי ישראל בצפון אפריקה. מראשי הדור בסוף תקופת הגאונים. מוצאו מאיטליה ("איש רומי"). נפטר לאחר שנת ד'תתי"ג (1053). הוא וחברו רב נסים גאון נחשבים למסיימי תקופת הגאונים ודור ראשון ל"רבנות". עם פטירתו החלו שקיעת המרכז בצפון אפריקה ומעבר מרכזי התורה לאירופה.